Magyar Tudomány 187/11 (2026), 1604–1614
DOI: 10.1556/2065.187.2026.11.12

Forráskritikai észrevételek Klebelsberg Kuno életrajzához
Gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta visszaemlékezése és a házasságkötés időpontjának helyreigazítása

Source-Critical Remarks on Kuno Klebelsberg's Biography
Countess Sarolta Botka Klebelsberg's Memoirs and the Correction of the Date of Their Marriage

Molnár-Kovács Zsófia
PhD, dr. habil., intézetigazgató, tanszékvezető egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar Neveléstudományi Intézet, Pécs
kovacs.zsofia@pte.hu

Absztrakt

A tanulmány gróf Klebelsberg Kuno[1] felesége, gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta visszaemlékezéseinek forráskritikai elemzésére vállalkozik. A kutatás rávilágít arra, hogy a szakirodalmi kánonban évtizedek óta rögzült biográfiai adatok – az 1899-es eljegyzés és az 1900-as házasságkötés – egy korábbi, 1992-es szerkesztői beavatkozás következtében váltak tévessé. Az eredeti gépelt kézirat, a budapesti állami házassági anyakönyv, valamint a korabeli sajtóhírek szisztematikus összevetése bizonyítja, hogy az eljegyzésre valójában 1898 augusztusában, a házasságkötésre pedig 1899 áprilisában került sor. A tanulmány a közölt forrásrészlettel és a biográfiai adatok helyreigazításával járul hozzá a Klebelsberg-emlékév tudományos eredményeihez.

Abstract

The study undertakes a source-critical analysis of the memoirs of Count Kuno Klebelsberg's wife, Countess Sarolta Botka Klebelsberg. The research demonstrates that biographical data established in the scholarly canon for decades – namely, the engagement in 1899 and the marriage in 1900 – became erroneous as a result of an editorial intervention in 1992. A systematic comparison of the original typewritten manuscript, the Budapest civil marriage register, and contemporary press reports proves that the engagement actually took place in August 1898 and the marriage in April 1899. By publishing the relevant source excerpt and correcting the biographical data, the study contributes to the scholarly achievements of the Klebelsberg Memorial Year.

Kulcsszavak: Klebelsberg Kuno, Botka Sarolta, biográfia, forráskritika, házasságkötés

Keywords: Kuno Klebelsberg, Sarolta Botka, biography, source criticism, marriage

[1] A tanulmány főszövegében konzekvensen a biografikusan hiteles Kuno keresztnévforma szerepel. A szó szerinti idézetekben – mind a szakirodalom, mind a korabeli források esetében –, valamint az Irodalomjegyzék tételeiben a Kunó névforma a forráshűség elvét követi.

© 2026 Akadémiai Kiadó

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/18/26 08:11 AM UTC

Bevezetés

Ujváry Gábor találó megállapítása szerint „[a] Horthy Miklós nevével fémjelzett korszak az utóbbi három évtizedben a magyar történelemtudomány egyik legnépszerűbb, legtöbbet kutatott, könyvtárnyi szakirodalommal rendelkező területévé vált" (Ujváry 2014, 7). Az 1919 és 1944 közötti időszak iránti kutatói attitűd töretlen frissességét mi sem bizonyítja jobban, mint a Klebelsberg Kuno (1875–1932) vallás- és közoktatásügyi miniszter születésének 150. évfordulója alkalmából életre hívott nagyszabású rendezvénysorozat és az évfordulóhoz kötődő gazdag szakmai publikációs termés. A 2025. évet az Országgyűlés – a Kulturális és Innovációs Minisztérium kezdeményezésére – Klebelsberg Kuno-emlékévnek nyilvánította;[2] a kapcsolódó tudományos események és kiadványok közreadása ugyanakkor a 2026. évben is töretlen. Tanulmányom célja azonban nem a miniszteri pályaív újabb politikatörténeti elemzése, hanem annak a háttérnek a feltárása, amely az államférfi magánéleti és családi alapjait jelentette. Kutatásom középpontjában Klebelsberg Kuno felesége, gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta áll, akinek az 1964-ben lezárt, *Életutunk* címet viselő visszaemlékezései döntő fontosságú forrást jelentenek az életpálya korai szakaszának rekonstruálásához (Klebelsberg Kunóné 1964; „Gróf Klebelsberg Kunoné Lasztóczi Botka Sarolta emlékiratai" 2022).

Jelen tanulmány célja egy, a szakirodalmi kánonban évtizedek óta rögzült biográfiai tévedés korrekciója. Míg az eddigi Klebelsberg-életrajzok – az egodokumentum 1992-es, szerkesztett kiadására (Klebelsberg Kunóné 1992) támaszkodva – a miniszter eljegyzését 1899-re, a házasságkötését pedig következetesen 1900-ra datálják, addig az eredeti kézirat filológiai elemzése és a kapcsolódó levéltári és sajtóforrások bevonása egyértelműen bizonyítja: az eseményekre egy évvel korábban (az eljegyzésre 1898-ban, a házasságkötésre pedig 1899-ben) került sor. Ez a látszólag apró kronológiai eltolódás nem csupán adatszolgáltatási hiba, hanem a miniszteri pályaív kezdeti szakaszának, a társadalmi reprezentáció és a családi háttér dinamikájának újraértelmezését teszi szükségessé.

A kézirat és annak forrásértéke

Gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta emlékiratának keletkezési körülményeiről, forrásértékéről, valamint a kézirat sorsáról a legteljeskörűbben két, az 1990-es években megjelent tanulmányból tájékozódhatunk. Mindkét írás Marosvári Attila tollából származik (Marosvári 1993; Marosvári 1995). Marosvári precíz feltáró munkája rávilágított arra a sajátos körülményre, hogy az emlékirat – bár 1964-ben nyerte el végleges formáját – évtizedekig a család, illetve egy szűk kör számára volt csak ismert. A visszaemlékezés forrásértékét növeli, hogy a szöveg több szakaszban formálódott,

[2] 10/2024. (IV. 30.) OGY határozat a 2025. év Klebelsberg Kuno-emlékévvé nyilvánításáról.

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/18/26 08:11 AM UTC

tükrözve a szerző különböző élethelyzeteit: a férje halála utáni éveket (az 1930-as évek végét), az 1953-as okányi kényszerlakhely nehéz körülményeit, majd az 1964-es végső rendszerezést (Marosvári 1993; Marosvári 1995).

Az egodokumentum gépelt változatának elkészültében Jakobey Istvánné Abos Emma játszott döntő szerepet, akit a Hamvas Endre csanádi püspök oltalmában élő gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta a bizalmába fogadott, és az ösztönzésére az emlékirat szövegét írógépbe diktálta. Az *Életutunk. Emlékek* címet viselő munka végül két gépelt példányban készült el: az egyiket Jakobey Istvánné kapta meg köszönetképpen, a másikat pedig a szerző 1964. július 5-i keltezéssel a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárának ajándékozta (Marosvári 1993; Marosvári 1995). Kísérőlevelében hangsúlyozta:

> „»Életutunk«-nak nevezett tentával irt kéziratomról diktáltam le Jakobey Istvánnénak gépébe az ő kezdeményezésére emlékeimet. Sajnálnám ha elkallódnának, azért kérem meg bizalommal az Egyetemi Könyvtárt, melynek ügyét annak idején jo uram szivén viselte, őrizze meg ezen irást, mely férjem egyéniségének hű mása, s életének hamisítatlan igaz tükörképe." (Klebelsberg Kunóné 1964)

A kézirat könyvtári átadásakor gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta kifejezett kérése volt, hogy a szövegben „a történelmi hűségen változtatást ne eszközöljenek" (Klebelsberg Kunóné 1964; Klebelsberg Kunóné 1992, 8). A kézirat sorsa és hozzáférhetősége hosszú ideig bizonytalan volt. Noha a szakirodalom korábban eltűnt dokumentumként hivatkozott az Egyetemi Könyvtárnak szánt példányra, az valójában a kézirattár feldolgozatlan anyagai között lappangott. A gépelt kéziratot végül 2020-ban Farkas Katalin, a Klebelsberg Egyetemi Könyvtár kurátora találta meg és azonosította be (Panek 2021). Ezt megelőzően a szöveg fennmaradása Jakobey Istvánné hagyatékának köszönhető, lánya, Jakobey Anikó ugyanis megőrizte a gépelt, tisztázott kéziratot. Megmaradt továbbá „az eredeti, sokszor átírt, az emlékek fölidéződése és a megtalált idézetek révén mind több betoldással egyre bővülő, a harmadrét lapokra mindinkább elnehezülő kézzel írt eredeti változat a Szeged-Csanádi püspökség levéltárában" (Marosvári 1993, 115–116).

A dokumentum tudományos recepcióját ugyanakkor alapvetően meghatározta 1990-es évekbeli közreadása. Gróf Klebelsberg Kuno halálának 60. évfordulóján, 1992 őszén Szegeden ünnepségsorozatot rendeztek (Őrfi 1992), melynek keretében a visszaemlékezés első ízben jelent meg nyomtatásban a Kereszténydemokrata Néppárt Szeged városi szervezetének kiadásában, Máriaföldy Márton bevezetőjével és jegyzeteivel (Klebelsberg Kunóné 1992). A kötet a miniszterfeleség által 1964-ben lezárt kézirat szerkesztett – ugyanakkor nem maradéktalanul szöveghű – változatát tartalmazza.

A forrás megismerhetőségében jelentős előrelépést hozott, hogy a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtár és Levéltár az emlékirat gépelt másolatát

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/18/26 08:11 AM UTC

teljes terjedelmében digitalizálta. A dokumentum ma már a könyvtár digitális repozitóriumában, az SZTE Miscellanea Repozitóriumban bárki számára szabadon kutatható (Klebelsberg Kunóné 1964). Ez a digitális hozzáférhetőség teszi lehetővé az eredeti szövegrétegek közvetlen vizsgálatát, valamint a levéltári és sajtóforrásokkal való szisztematikus összevetést.

A visszaemlékezés jelentőségét és a Klebelsberg-kultuszban betöltött reprezentatív szerepét mutatja, hogy a magyar nyelvű közreadást követően a Gróf Klebelsberg Kuno Alapítvány gondozásában a mű német nyelven is megjelent (Klebelsberg, Sarolta von 1995). A német fordítás impresszuma szerint a kiadvány elkészítésében olyan meghatározó szereplők vállaltak szerepet, mint Gyulay Endre, a Szeged-Csanádi Egyházmegye püspöke, aki az egyházmegyei levéltár fotóanyagát bocsátotta rendelkezésre vagy Szeged város akkori polgármestere. Ez a széles körű intézményi összefogás is jelzi, hogy a forrás az 1990-es évektől kezdődően a Klebelsberg-emlékezet egyik legfontosabb sarokkövévé vált.

A szakirodalmi kánon és a biográfiai adatok kérdése

A Klebelsberg-életpálya kutatása során a magánéleti események datálása évtizedeken át meghatározó módon támaszkodott gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta *Életutunk* című visszaemlékezésének 1992-es nyomtatott kiadására (Klebelsberg Kunóné 1992). Bár a kötet sajtó alá rendezőjének, Máriaföldy Mártonnak elévülhetetlen érdemei vannak a kézirat első nyilvánossá tételében és a Klebelsberg-kultusz ápolásában, a kiadás során alkalmazott szöveggondozási módszerek mai szemmel forráskritikai revízióra szorulnak. A szerkesztő a „Bevezető”-ben elismeri a szöveggondozás tényét, amit a III. fejezet nehéz olvashatóságával és terjengősségével indokol:

> „Ezért szükség volt arra, hogy ennek a fejezetnek nem a szerzőtől származó betoldásait megrövidítsük, illetve jó részét elhagyjuk, gondosan ügyelve azonban arra, hogy a kéziratból semmi lényeges mozzanat ne maradjon ki, és a leírtak folyamatossága megmaradjon.” (Klebelsberg Kunóné 1992, 5)

A filológiai összevetés azonban rávilágít, hogy a szerkesztői beavatkozás – a fenti nyilatkozattal ellentétben – nem korlátozódott a III. fejezetre, már az I. fejezetet és az „Előszó”-t is érintette: a kiadott kötetben elmaradt a szöveghű forrásközlés, bekezdések maradtak ki, és megváltoztak a szerzői kifejezések.

A szöveggondozás meghatározó, a szakirodalmi kánont is félrevezető eleme az eljegyzés és a házasságkötés önkényes dátumozása volt. Míg az eredeti gépelt kéziratban gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta mindkét eseménynél – az eljegyzésnél és az esküvőnél is – szigorúan csak a hónapot és a napot rögzítette, a nyomtatott kiadásban – a forrásértékűség hangoztatása mellett – már a téves 1899-es, illetve 1900-as esztendő szerepel a szövegbe illesztve. Ez a szisztematikus kiegészítés az elmúlt harminc évben kritika nélkül öröklődött tovább a Klebelsberg-életrajzokban,

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/18/26 08:11 AM UTC

illetve a miniszter pályafutását és munkásságát bemutató szakirodalmi feldolgozásokban (például T. Kiss 1998; Miklós 2008; T. Kiss 2013; Ujváry 2014). Az évszámok olyannyira rögzültek, hogy még a legutóbbi évek reprezentatív kiadványai is tényként kezelik őket (például Dezső–Pálmai 2023; Demeter 2025; Nagy 2025). A források láncolatában így egyfajta *adatautomatizmus* alakult ki. Ezt a folyamatot mélyítette el a forrás nemzetközi recepciója is: a német nyelvű kiadás (Klebelsberg, Sarolta von 1995) deklaráltan az 1992-es szegedi kötetet tekintette mérvadónak, így a jegyzetgondozói munka során rögzített téves dátumok a fordításon keresztül a külföldi kutatás számára is konzerválták az eredeti kézirattól idegen kiegészítéseket.

Jelen vizsgálat megerősíti Marosvári Attila korábbi észrevételét, miszerint az egodokumentum

> „Klebelsberg Kunó özvegyének, Botka Saroltának mindeddig lappangó, kéziratos visszaemlékezéséből közöl bőséges, de sajnálatos módon a szövegközlés elemi szabályait figyelmen kívül hagyó és textológiai szempontból is kifogásolható válogatást." (Marosvári 1993, 115; Marosvári 1995, 141)

A tévedés súlyát növeli, hogy a szisztematikus kronológiai eltolódás – amely az 1898. augusztus 18-i eljegyzés és az 1899. április 24-i esküvő valós dátumai helyett későbbi időpontokat rögzített – a pályakezdő tisztviselő és felesége életközösségének legkorábbi szakaszát helyezi téves kontextusba. A hiba tetten érése nem csupán egy dátum korrekcióját jelenti, hanem rávilágít arra a módszertani tanulságra is, hogy még a forrásértékűnek nevezett kiadások (lásd Klebelsberg Kunóné 1992, 7) esetében sem nélkülözhető az eredeti kéziratokkal való összevetés. A feltárt textológiai hiányosságok egyértelművé teszik, hogy a dokumentum kritikai szempontú kezelése elengedhetetlen a korszak magánélet-történeti és biográfiai összefüggéseinek pontosabb feltárásához. Jelen tanulmány e revízió keretében az eljegyzés és házasságkötés tényleges időpontjának tisztázására vállalkozik, míg a forrásban rejlő további magánélettörténeti összefüggések mélyebb feltárása a szerző folyamatban lévő kutatómunkájának tárgyát képezi.

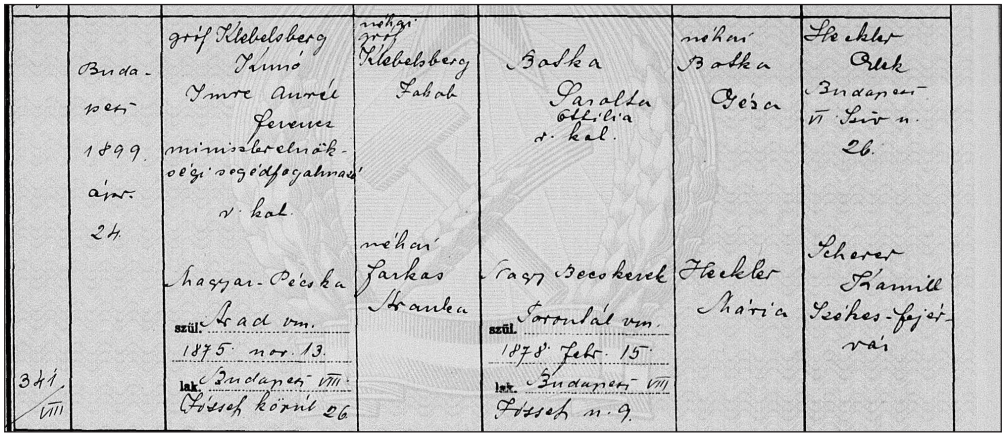
Az eljegyzés és a házasságkötés valós időpontja a források tükrében

Az eljegyzés és a házasságkötés időpontjának tisztázásához az elsődleges kiindulópontot gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta eredeti, gépelt visszaemlékezése jelenti (Klebelsberg Kunóné 1964). A kézirat szövegének vizsgálata során megállapítható, hogy a szerző az események rögzítésekor – a későbbi nyomtatott kiadással ellentétben – nem tüntetett fel évszámot. Az eljegyzés kapcsán csupán annyit jegyzett meg: „Megtörtént az ünnepélyes megkérés, s augusztus 18.-án megtartottuk az eljegyzést. Mindenek dacára az enyémek megmaradtak kívánságuk mellett, az esküvőt csak 8 hónap utánra engedték kitüzni" (Klebelsberg Kunóné 1964, 18). Hasonlóan tett az esküvő leírásakor is: „Az Egyetemi templom kápolnájában történt meg az esküvő

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/18/26 08:11 AM UTC

április 24.-én, fényes ragyogó időben, mely mintha előre jelezte volna azt a gyönyörü életet, mely utjára indult" (Klebelsberg Kunóné 1964, 18). Az emlékirat 1992-es publikált kiadásában az eljegyzés datálásáról a következő – már a téves évszámmal kiegészített – időpont szerepel: „Megtörtént az ünnepélyes megkérés, és 1899. augusztus 18-án megtartottuk az eljegyzést. Mindezek ellenére az enyéimek megmaradtak kívánságuk mellett, az esküvőt csak nyolc hónap utánra engedték kitűzni" (Klebelsberg Kunóné 1992, 25). Az esküvő időpontja pedig szintén ehhez igazodik a nyomtatott kötetben: „Az esküvőt 1900. április 24-én tartottuk meg az Egyetemi templom kápolnájában, napfényes, ragyogó időben. Mintha az időjárás is előre jelezte volna azt a gyönyörű életet, amelynek útjára indultunk" (Klebelsberg Kunóné 1992, 26).

Az eljegyzés, illetve kiemelten a házasságkötés tényleges időpontjának meghatározása több, egymástól független forrás bevonásával történt. A döntő bizonyítékot a budapesti állami házassági anyakönyv szolgáltatja, amely szerint a házasságkötésre Budapesten, 1899. április 24-én került sor.[3] A bejegyzés rögzíti a felek akkori lakhelyét is: a vőlegény, gróf Klebelsberg Kuno Imre Aurél Ferencz (miniszterelnökségi segédfogalmazó) a VIII. kerületi József körút 26., a menyasszony, Botka Sarolta Ottília pedig a VIII. kerületi József utca 9. szám alatt lakott. A két esküvői tanú Hekler Elek és Scherer Kamill volt (BFL XXXIII.1.a) *(1. ábra).*

1. ábra. A házasságkötés bejegyzésének első oldala a Budapest VIII. kerületi állami házassági anyakönyvben, 1899. április 24.
Forrás: FamilySearch, Image Group Number: 004430678, 131

[3] Budapest Főváros Levéltára (BFL) XXXIII.1.a. Budapest VIII. kerületi állami házassági anyakönyv másodpéldánya, 2882. kötet, 341/1899. folyószám. Bejegyzés Klebelsberg Kunó és Botka Sarolta házasságáról (1899. április 24.). Digitális másolat: FamilySearch, filmszám 2270504, DGS 4430678, 131. kép (letöltés 2026. szept. 14.). https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HY-6XGQ-P2C?cat=koha%3A1007774&view=explore&lang=en&groupId=M9DJ-XSP.

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/18/26 08:11 AM UTC

Az anyakönyvi adatokat maradéktalanul alátámasztja a korabeli sajtó is. Az eljegyzés híre ugyanis a korabeli sajtóorgánumok (például a *Pesti Napló,* a *Pesti Hirlap,* a *Magyar Ujság* vagy a *Budapesti Hirlap*) 1898. augusztus végi híreinek rovatában megtörtént eseményként szerepelt („Házasság" 1898a; „Hymen" 1898; „Eljegyzés" 1898; „Házasság" 1898b; „Házasság" 1898c).

> „A következő családi értesítést kaptuk: Kováts Gyula és neje született Hekler Márta mint néhai laztóczi Botka Géza özvegye örömmel jelentik, hogy leányukat Botka Saroltát, dr. gróf Klebelsberg Kuno miniszterelnökségi segédfogalmazó néhai gróf Klebelsberg Jakab és neje néhai felsőeőri Farkas Aranka fia eljegyezte." („Eljegyzés" 1898, 7)

A *Budapesti Hirlap* és a *Vasárnapi Ujság* pedig 1899 áprilisában tényként tudósítottak a lezajlott esküvőről („Házasság" 1899a; „Házasság" 1899b).

> „Klebelsberg Kunó gróf, miniszterelnökségi segédfogalmazó, ma vezette oltárhoz a központi papnövelő kápolnájában a rokonság és előkelő közönség jelenlétében Botka Saroltát, néhai Botka Géza és neje született Hekler Márta, jelenleg Kováts Gyula udvari tanácsos és egyetemi professzor nejének leányát." („Házasság" 1899a, 6)

A Klebelsberg házaspár 1924. április 24-én Esztergomban ünnepelte az ezüstlakodalmát (a 25. házassági évfordulót), ahol ez alkalomból Csernoch János hercegprímás áldásában részesült. Az évforduló tiszteletére a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tisztviselői karától egy díszes, ezüst emlékalbumot vehetett át a tárcavezető („A kultuszminiszter ezüstlakodalma" 1924a). A hazai országos és vidéki napi-, valamint szaklapok egyaránt beszámoltak a jeles eseményről („A kultuszminiszter ezüstlakodalma" 1924a; „A kultuszminiszter ezüstmenyegzője" 1924; „A kultuszminiszter ezüstlakodalma" 1924b; „Klebelsberg Kunó gróf ezüstlakodalma" 1924; „Hírek néhány sorban" 1924; „Dr. gróf Klebelsberg Kunó…" 1924; „Klebelsberg kultuszminiszter ezüstlakodalma" 1924; „A közoktatási miniszter ezüstlakodalma" 1924; „A kultuszminiszter ezüstlakodalma" 1924c), a legrészletesebben az *Uj Nemzedék* 1924. május 6-i száma tájékoztatta az olvasóközönséget:

> „Klebelsberg Kunó gróf és felesége, Bottka-Kováts Sarolta 25 éves boldog frigyét április 24-én áldotta meg a biboros hercegprimás az esztergomi bazilikában. Több mint 250 évvel ezelőtt, éppen Esztergommal szemben, Párkánynál a kultuszminiszter őse, János Ulrik oly vitézül verekedett a törökkel, hogy Lipót király 1669-ben bárói méltóságra emelte. A thumburgi Klebelsbergnek további emelkedése is a magyar földért kiontott vérhez füződik. 1703-ban Ferenc Miklós az örökös grófságot nyerte el Budavár visszavételénél tanusitott hősiességéért.

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/18/26 08:11 AM UTC

> A miniszter családja egyike a legtipikusabb katonai családoknak. Ősei között V. Károly császár óta egyetlen egy polgári foglalkozású egyén volt Ferenc, aki a mult század harmincas éveiben, Nádasdy Mihály gróf után a monarchia pénzügyminisztere volt.
> Az ünnepség alkalmával a közoktatásügyi minisztérium tisztviselői remekmivü, ezüstszövetbe kötött emléklappal lepték meg a minisztert. Az egyházi, polgári és katonai méltóságok részéről számtalan üdvözlő távirat érkezett a miniszterhez és a feleségéhez. Maga a szertartás egyszerü keretek között ment végbe. A primás megáldotta a jubiláns házaspárt, majd beszédet intézett hozzájuk, amelyben elismeréssel szólt példaadó katolikus életükről." („A kultuszminiszter ezüstmenyegzője" 1924, 8)

A helyi, esztergomi sajtó szintén tudósított az ünnepségről:

> „Dr. gróf Klebelsberg Kunó vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter csütörtökön tartotta ezüstlakodalmát Esztergomban a bibornok-hercegprimás házikápolnájában szükebb családi körben. Dr. Csernoch János bibornok-hercegprímás remek beszédet intézett az ezüstlakodalmasokhoz. Délben a hercegprímás díszebédet adott vendégei tiszteletére." („Dr. gróf Klebelsberg Kunó…" 1924, 2)

Végezetül érdemes rámutatni arra, hogy az 1899-es esztendőt mint a házasságkötés valódi időpontját nem csupán a külső, dokumentarista források, hanem a visszaemlékezés belső logikája is maradéktalanul igazolja. Gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta ugyanis az egodokumentum első fejezetében – mely a férje és a saját családjának bemutatását, az ifjúságukat helyezi a középpontba – megjegyzi, hogy házasságuk Klebelsberg Kuno haláláig összesen 33 évig tartott. A kézirat tehát e gondolati ívet a következőkkel zárja: „Most hogy visszanézek, látom milyen kegyelme volt velünk a jó Istennek, hogy mindez 33 évig változatlanul, megszakitás nélkül tartott, s a szeretet lelkemben ma is igy él tovább" (Klebelsberg Kunóné 1964, 18–19; Klebelsberg Kunóné 1992, 26). Tekintve, hogy a miniszter 1932. október 11-én hunyt el, a szerző által megjelölt időtartam visszaszámolása matematikai pontossággal az 1899-es kezdőpontot jelöli ki. Ez a belső összefüggés is azt támasztja alá, hogy a nyomtatott kiadásba emelt 1900-as évszám a forrás saját kronológiáját is megbontotta. Mindezek alapján kijelenthető, hogy a Klebelsberg-életrajzokban évtizedek óta rögzült datálás revízióra szorul: az eljegyzésre 1898 augusztusában, a házasságkötésre pedig 1899 áprilisában került sor.

Összegzés

A gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta visszaemlékezéseit érintő vizsgálat rávilágított arra, hogy a szakirodalomban évtizedek óta rögzült biográfiai adatok egy korábbi szerkesztői beavatkozás következtében váltak tévessé. Az eredeti gépelt kézirat,

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/18/26 08:11 AM UTC

a budapesti állami házassági anyakönyv, valamint a korabeli sajtóhírek egybevetése alapján az események kronológiája pontosan rögzíthető.

A források tanúsága szerint az eljegyzésre 1898. augusztus 18-án, a házasságkötésre pedig 1899. április 24-én került sor. A két időpont közötti nyolc hónapos intervallumot a szerző kéziratban rögzített emlékezete és a házasság 33 éves időtartamára vonatkozó közlése is alátámasztja. E magánéleti adatok tisztázása és a szakirodalmi kánonba épült tévedés korrekciója pontosabbá teszi a miniszteri életpálya kezdőpontjának és családi hátterének bemutatását.

Jelen tanulmányt a vizsgált eseményeket rögzítő eredeti gépelt kézirat forrásrészlete zárja. A szöveg közlésekor a forráshűségre törekedtem, így a szerző eredeti helyesírását, központozását és az esetleges gépelési hibákat változatlanul hagytam.

Melléklet

Részlet gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta *Életutunk* című visszaemlékezéséből

„Anyja halála után kikapta Kunó anyai jussát. Szép két szobás lakást bérelt a Vigadó téren, ablakai a Dunára néztek, s nagyon izlésesen berendezte. Mostmár komolyan gondolt arra, hogy a gyászév leteltével megházasodik. De ujabb akadályok tornyosultak. Anyám mikor megtudta, hogy a nagynénik más választásnak jobban örülnének, arra az állásponra helyezkedett, hogy egyelőre nem adják beleegyezésüket, még ugy is fiatalok vagyunk, – Kunó még nem volt 24 éves – várjunk. Persze erről hallani sem akart, kétségbe volt esve. Akkor irta Kamil bácsinak azt a levelet, mely halála után került kezembe, s melynek meg volt a hatása. Megtörtént az ünnepélyes megkérés, s augusztus 18.-án megtartottuk az eljegyzést. Mindennek dacára az enyémek megmaradtak kivánságuk mellett, az esküvőt csak 8 hónap utánra engedték kitüzni.

A mátkás idő alatt sokat találkoztunk, mind jobban rájöttünk, milyen egyformán gondolkozunk, felfogásunk, izlésünk, kedélyünk mennyire egyezik. Boldogan vártuk, hogy végre eljöjjön nagy napunk.

Az Egyetemi templom kápolnájában történt meg az esküvő április 24.-én, fényes ragyogó időben, mely mintha előre jelezte volna azt a gyönyörü életet, mely utjára indult. Nászutunk Bécs, Insbruck, Milánón át az olasz tavakhoz vezetett. A rózsanyilást teljes pompájában találtuk, leirhatatlan szépségeket láttunk, s két boldog gondtalan gyerek hálásan köszönte a jó Istennek nagy kegyelmét.

Hazaérkezve azt képzeltük életünk legszebb szakazsa volt ez az ut, csak aztán láttuk, milyen perspektivája nyilt előttünk a boldogságnak, mikor kifeszitve vitorlánkat, vigan, reménységgel és bizalommal vágtunk neki az életnek. Nem féltünk semmitől, ugy éreztük szorosan összefogva mindent el tudunk érni és közösen mindent el tudunk viselni. Attól a perctől egyek lettünk. Erős várunk

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/18/26 08:11 AM UTC

volt az egymás iránti bizalom szent érzése, tudtuk, hogy egymást se magbántani, se megrövidetni nem akarhatjuk. Saját önzési körünkön belül ketten voltunk. Biztos voltam, hogy ő csak felém hajlik, s Ő érezte, hogy én csak neki élek. Tudtuk, hogy senkire sem számithatunk, tisztán a magunk erejére vagyunk utalva. Apátlan árva gyerekek voltunk, szerények és megalkuvók. Most hogy visszanézek, látom milyen kegyelme volt velünk a jó Istennek, hogy mindez 33 évig változatlanul, megszakitás nélkül tartott, s a szeretet lelkemben ma is igy él tovább." (Klebelsberg Kunóné 1964, 18–19)

Irodalomjegyzék

„A közoktatási miniszter ezüstlakodalma" (1924). *Szeged* (1924. ápr. 24.), 5.

„A kultuszminiszter ezüstlakodalma" (1924a). *Néptanítók Lapja* (1924. ápr. 15.), 21.

„A kultuszminiszter ezüstlakodalma" (1924b). *Magyar Sajtó* (1924. ápr. 24.), 4.

„A kultuszminiszter ezüstlakodalma" (1924c). *Pécsi Lapok* (1924. ápr. 25.), 1.

„A kultuszminiszter ezüstmenyegzője" (1924). *Uj Nemzedék* (1924. máj. 6.), 8.

Demeter Zsófia (2025). „Ezt a várost ismerte otthonául. Klebelsberg Kuno és Székesfehérvár". *Honismeret* 53/5, 3–14.

Dezső Krisztina – Pálmai Dóra (2023). *Pécs–Debrecen–Szeged. Klebelsberg Kuno és a magyar felsőoktatás. 2022. október 7. – 2023. október 31. Kiállításkatalógus*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont. https://univ.bibl.u-szeged.hu/66281/1/klebelsberg_katalogus.pdf.

„Dr. gróf Klebelsberg Kunó…" (1924). *Esztergom és Vidéke* (1924. ápr. 27.), 2.

„Gróf Klebelsberg Kunoné Lasztóczi Botka Sarolta emlékiratai" (2022). *Blog. SZTE Klebelsberg Könyvtár és Levéltár* (2022. ápr. 26.). https://blog.ek.szte.hu/2022/04/26/grof-klebelsberg-kunone-lasztoczi-botka-sarolta-emlekiratai/.

„Házasság" (1898a). *Pesti Napló* (1898. aug. 25.), 7.

„Házasság" (1898b). *Budapesti Hirlap* (1898. aug. 26.), 5.

„Házasság" (1898c). *Budapesti Hirlap* (1898. aug. 31.), 6.

„Házasság" (1899a). *Budapesti Hirlap* (1899. ápr. 25.), 6.

„Házasság" (1899b). *Vasárnapi Ujság* (1899. ápr. 30.), 301.

„Hírek néhány sorban" (1924). *Dunántúl* (1924. ápr. 25.), 1.

„Hymen" (1898). *Pesti Hirlap* (1898. aug. 25.), 8.

„Eljegyzés" (1898). *Magyar Ujság* (1898. aug. 26.), 7.

„Klebelsberg kultuszminiszter ezüstlakodalma" (1924). *Sopronvármegye* (1924. ápr. 24.), 1.

„Klebelsberg Kunó gróf ezüstlakodalma" (1924). *Esti Hirek* (1924. ápr. 24.), 3.

Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta (1964). *Életutunk. Emlékek*. Kézirat. SZTE Klebelsberg Könyvtár és Levéltár (SZTE KKL). MS 2124. https://misc.bibl.u-szeged.hu/57383/1/klebelsberg_eletutunk_02.pdf.

Klebelsberg Kunóné (1992). *Életutunk. Gróf Klebelsberg Kunóné visszaemlékezései*. Bev., jegyz. és sajtó alá rend. Máriaföldy Márton. Szeged: Kereszténydemokrata Néppárt Szeged-városi szervezete.

Klebelsberg, Sarolta von (1995). *Unser Schicksalsweg*. Ford. Jeanneret, Yvette. Budapest: Stiftung Graf Kuno von Klebelsberg.

Marosvári Attila (1993). „Gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta emlékirata". In: Lengyel András, szerk. *Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében 1992*. Szeged: Móra Ferenc Múzeum, 115–120.

Marosvári Attila (1995). „Gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta emlékirata". In: Zombori István, szerk. *Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete*. Szeged: Keresztény Értelmiségiek Szövetsége, 141–167.

Miklós Péter, szerk. (2008). *A legnagyobb álmú magyar kultuszminiszter. Klebelsberg Kuno kora és munkássága*. Szeged: Belvedere Meridionale.

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/18/26 08:11 AM UTC

Nagy Gyöngyi (2025). *Bethlen Istvánék asszonyai. A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének története, 1918–1946*. Budapest: L'Harmattan Kiadó – Konzervatív Értékrend Alapítvány.

Őrfi [Ferenc] (1992). „Ünnepségsorozat Klebelsberg Kunó emlékére. Szeged erkölcsi jóvátétele". *Reggeli Délvilág* (1992. okt. 3.), 4.

Panek Sándor (2021). „»Édes jó Angyalom« – haláláig őrizte Klebelsberg Kuno leveleit Botka Sarolta". *Délmagyar* (2021. nov. 14.). https://www.delmagyar.hu/anno/2021/11/edes-jo-angyalom-halalaig-orizte-klebelsberg-kuno-leveleit-botka-sarolta.

T. Kiss Tamás (1998). *Állami művelődéspolitika az 1920-as években. Gróf Klebelsberg Kunó kultúrát szervező munkássága*. Budapest: Magyar Művelődési Intézet – Mikszáth Kiadó.

T. Kiss Tamás (2013). „Eszmények nélkül nem lehet élni. Klebelsberg Kuno kultúrpolitikusi pályája". In: T. Kiss Tamás – Tibori Timea, szerk. *Kultúrkapuk. Tanulmányok a kultúr[politik]áról, az értékközvetítésről és a kulturális valóságról.* Szeged: Belvedere Meridionale, 43–67.

Ujváry Gábor (2014). *„Egy európai formátumú államférfi". Klebelsberg Kuno (1875–1932)*. Pécs: Kronosz Kiadó – Budapest: Magyar Történelmi Társulat.

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/18/26 08:11 AM UTC